

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

UN TRIMESTRE

Espanya: una pesseta.
Per a Espanya: dues pessetas.

Redacció i Administració

General Barceló, —1.—2.º

PALMA DE MALLORCA

LA AURORA

Surt cada dissapte per donar ventim i altres herbes an es qui s'ho guany

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ

A Manacor: Ca-Mestre Antoni Fiol Ferrer, 5.—Ca'l'amo Andreu Alcover, Plaça del Palau, 2.

A Palma: Llibreria d'En Guasp, Morey, 6.—Taller d'encuadernacions d'En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria Ernest Frau, Brossa.—Llibreria d'Alomar i Fontdevila, Brossa.

Dietari de l'eixida d'enguany a França i a altres nacions

Dia 22 de juliol.

La ciutat de Roma i ets italianissims.

La ciutat de Roma es una ciutat incomparable per sos grans recorts històrics, per sos monuments artístics religiosos i civils de tants de sigles passats, per ses innombrables relíquies de Sants, començant p'ets cossos de St. Pere i St. Pau, per esser s'estatge des Successor de St. Pere, des Vicari suprem de Deu demunt tots es pobles nacions i tribus de la terra. Amb aqueixes conceptes no hi ha ciutat an el món que s'hi puga comparar, en no esser Jerusalem. Desde aquest punt de vista, Berlin, Nova York, París, Londres, li son molt inferiors. Pero com a ciutat, ja hu vaig dir dia 14 de juliol, Roma es molt inferior a totes aqueixes altres ciutats, i a Milán, a Barcelona, a Munich, a Brusseles, a Viena. Es carrers son massa estrets, no n'hi ha cap d'ample que través la ciutat; ses places, fora sa de St. Pere, son petites, esquesfides. Resulta una vila antiga un poc gran: carrers i carrers i carrers, casi tots sense acerres, prosaics, magres, poca cosa ferm.....

Ja fa coranta tres anys que hi entraren ets italianissims i se'n apoderaren, per fer-ne (deien ells) una ciutat europea. ¿Que esperen a fer-le-hi? Ja seria hora que passasen fil a l'aguijal. Son passats coranta tres anys, i Roma está poc sá llá com en temps des domini des Papes, així com la tenia Pio IX, aquell Papa an es dir d'ets anticlericals, tan ranci, tan inimic de ses llums, tan atrassat. Segueix esment es carrer principal *el Corso*, que avui se diu *Corso Umberto*. Li han afegit aqueix nom; lo que no els ha llegut encara an ets italianissims afegir-li res pus an aquell carrer es més important. Es una vergonya que allò hagi d'esser es carrer de sa capital d'una nació com Italia. ¿Com anets italianissims no els ha ocorregut fer aqueix *Corso Umberto* tres o quatre vegades més ample que no es? ¿Com reforma des carrers de Roma com sa ser capital de cap Estat?

M'han dit que no poria esser fet tal reforma a causa de tantes esglesies monumentals com hi ha per tot arreu dins Roma. Això no es més que una excusa d'ignorant o de mal pagador. Moltes d'aqueixes esglesies les porien desfer peça per peça i referies a una altra banda, com ho fan avui en dia a ses grans ciutats. De manera que se poria fer bellament un pla de reforma des carrers de la Ciutat Eterna, respectant ses esglesies caporals, deixant-les allà ont son, trasladant-ne moltes d'altres sense mancar casí gens sa seua condició de monuments artístics. Si, s'hi porien obrir grans carrers, grans vies que travessassen la ciutat de cap a cap, donant-li s'aire de ses grans ciutats modernes que no té, levantant-li sa funestitat, sa monotonia, sa fador, sa magror que ara respiren sa generalitat des carrers de Roma.

Res d'això han fet ets italianissims: tenen Roma, casi així com la tenia Pio IX, després de coranta tres anys d'haver-le-hi presa.

Es Papes i sa reforma des carrers de Roma

I si qualche cap de gri me trenca el devant i me diu: ¿Per que idò Pio IX o es papes anteriors no hi feren res d'això a Roma? ells que hu tengueren i en foren reis tant de temps! —jo faré de resposta: Sols un cap de gri, un poc cervell pot sortir-mos amb aquestes neus. ¿Per que no feu Pio IX aqueixa reforma des carrers de Roma? ¿Com l'havia de fer aquell gran Papa si en sos vint i quatre anys que governà Roma com a Rei, no tengué un moment de tranquilidat, perque ets inimics des Poder Temporal no s'aturaven de maquinari i de conspirar per destronar-lo. Ja tenia prou que fer de aguantar-se, aquí caic aquí m'airec. L'any 1849 va esclatar a Roma sa revolució proclamant s'hi sa República, i ell hagué de fugir cap a Gaeta; l'any 1860 va perdre més de la mitat d'ets Estats (ses Llegacions i ses Marques); i en lo poc que li quedava, cada punt ets italianissims li movien avalots i hi feien esclatar alçaments.

Ademés, per emprendre unes obres tan colossals, com seria estada sa reforma des carrers de Roma, s'eren mester grans capitals o un gran crèdit per respondre des gros emprèstit que haurien hagut de fer; i s'Hisenda Pontificia estava aixuta, perque es Govern del Papa era i havia d'esser *paternal*, no poria agrandar arreu per evitar conflictes, per que no diguessen que era tirànic, que llevava sa pell i s'ossa an es pobres contribuents. I com a crèdit quin crèdit havia de tenir s'Estat Pontifici, si tot-hom ja veia que aviat l'estrangolaria i l'aboliria es moviment incontrastable de s'Unidat Italiana? No, sa gent de diners no hi poria tenir cap confiança de s'Estat Pontifici per fer-li cap emprèstit, allà ont veien que tenia contats es dies d'existència, i que aqueix no porien esser gaire.

Per lo meteix, seria una toixerreda massa grossa culpar Pio IX de no haver fet ni intentada sa reforma des carrers de Roma. I si ell no se trobá mai en estat de fer-la ¿per que no la feren ets altres Papes abans d'el? Si negú mos sortia amb aquestes, si que le hi porien dir ignorant i poc cervell!

Aqueixes idees d'obrir grans carrers i grans places dins ses ciutats son idees modernissimes. Sa primeria des sigle XIX, an es sigle XVIII i XVII no hi eren aqueixes idees, es a dir, hi eren amb un grau molt petit. Anem a mirar ses grans ciutats d'ara quant va esser que alcansaren sa reforma des seus carrers i places amb sa magnificència amb que les tenen avui; i mos trobarem que només fa coranta o cinquanta, tot lo més xixanta anys. Ja els anaven embellint a ses grans ciutats així meteix an es sigles passats, pero no com ho han fet de cinquanta anys ençà.

Prou que es Papes se cuidaren d'embellir Roma. Feren més: la salvaren una partida de vegades de que se fés un claper. Si, ells milloraren i engrandiren es carrers i obriren casi totes ses places que hi ha avui i les embelliren ferm. Així es que Roma baix des Papes se va mantenir com una de ses primeres ciutats del món fins la primeria des sigle XIX. Fins llavò no li guanyaven París ni Londres, i no'n parlem de ses altres com Berlin, Viena, Nova York. De mane-

ra que es Papes feren a Roma, feren per Roma, per embellir-la, tot lo que hi porien fer i qualche cosa més. No, no els-e poren tirar en cara que no hi fessen sa reforma des carrers així com ses necessitats de sa vida i des gust modern demanen. Es an ets italianissims que els-e porem tirar en cara això. Son ells que hi haurien pogut fer o començar aqueixa gran reforma, i no hu han fet.

Quant un, idò, ha vist ses grans ciutats de França, de Bèlgica, d'Inglaterra, d'Àustria, d'Alemania, i llavò arriba a Roma, s'anima li cau an es peus, com veu aqueixa capital d'Italia, que poria passar com a ciutat des sigle XVIII i de sa primeria des sigle XIX, pero que en via neguna pot passar com a capital d'una nació tal com es Italia. Pero ¿que han fet ets italianissims per Roma en coranta tres anys que fa que hi son? Han feta sa *prova des ric*, com administradors d'una gran ciutat moderna.

Aqueixes idees me bullen dins es carabaçot des que vaig arribar a Roma i vaig haver trescades una mica ses places i carrers; i sa bollidica avui es estada més grossa mentres en trescava de carrers i places per anar a enllestir algunes feines que m'interessaven i a veure certes persones amigues de qui callia prendre comiat; i per cert que me'n he hagut de beure de sol més que no n'he volgut, i d'aquell que té *uns mals arrambaments* com un ca qui treu ses dents, girades a la aisclera.

Una sentència de mort.

Trescant per dins Roma, he topada una persona respectable que un gran amic meu m'hi recomanà. Aquesta persona, com ha sentit que jo era espanyol, s'es posat a fer exclamacions sobre sa sort tristíssima que espera a l'Espanya en lo futur, dins molt poc temps. Jo li he demanat que s'explicàs una mica més, i aqueix bon senyor ja es estat partit a descapdellar. Ha dit que a sa Masoneria li convé molt que l'Espanya no sia Monarquia, sinó una República, i per això sa Monarquia espanyola está condemnada a mort sense apellació, i que es qüestió tal volta de mesos, tot lo més d'alguns anys. Ha dit que sa Masoneria ha condemnada a mort sa Monarquia espanyola perque hi vol una República dins Espanya, i foris; i que per lo meteix se farà dins Espanya exactament lo meteix que dins Portugal, i l'Esglesia hi será perseguida tant o més que a Portugal i que a França, perque així ho vol sa Masoneria, i lo que vol sa Masoneria allò se fá.

Jo l'he deixat cantar an aqueix bon senyor; i quant ha feta una returada, que com que hagués acabat de descapdellar, li he dit que jo estava molt lluny de creure que hagués de succeir dins Espanya res de lo que ell donava per tan segur que hi succeiria. Lo primer de tot li he dit que m'extranyava molt, si convenia tant i tant a sa Masoneria que l'Espanya fos República i no Monarquia i si sa Masoneria era omnipotent, que l'any 1874 no hagués aturat En Pavia de pegar aquella cossa a sa República Espanyola tan a ferir, que es pobres diputats republicans amb so seu President hagueren de fugir des Congrès bufant com es moixos, establint-se a quell Govern Provisional que a's cap

d'un any entregá ses esquesles an e rei D. Alfós XII, començant de bell nou sa Monarquia Espanyola. Si sa Masoneria fa lo que vol d'ets Estats i li convé tant que l'Espanya sia República, ¿com va permetre que aquella República Espanyola de l'any 1873 acabás en punta d'aquella manera tan vergonyosa? I si tant li interessa que l'Espanya sia República, ¿com ha permés que sa Monarquia hi haja viscut tants d'anys, desde l'any 1874, sense haver posada mai en perill sa seua existència?

¿Vol dir sa Monarquia Espanyola está sentenciada a mort? Idò ¿que esperen a complir tal sentència? S'interés que puga tenir sa Masoneria de llevar des mig sa Monarquia Espanyola havia d'esser es meteix fa vint, trenta anys, que es que puga tenir ara. ¿Com idò sa Masoneria ha deixats passar tants d'anys sense provar de complir tal sentència? I llavò li he dit an aquell bon senyor: ¿i qui es que mos ha de dur sa República dins Espanya? Sens dupte serán es republicans espanyols. Aquell senyor ha hagut de dir que sí. A-les-hores li he jo dit: —Idò estigau segur, molt senyor meu, que si es republicans espanyols mos han de tomar sa Monarquia, hi ha Monarquia Espanyola per molts d'anys. Si es republicans espanyols mos han de dur sa República, així com se troben avui en dia i van a má de trobar-se per l'estil molts d'anys, no la hi veurem noltros ni es nostros fills ni es nostros nets a sa República dins Espanya.

I llavò li he explicat an aquell bon senyor com se troben es republicans espanyols d'alguns anys ençà, que no s'aturen de perdre terreny per tot arreu; que dins ses grans ciutats, que es a s'única banda aont tenien certa força, han perduda o ja les falta ben poc per perdre sa majoria an ets Ajuntaments; que están divididíssims, formant nou o deu partits, que no s'poren veure pintats uns amb altres, i només se fan es mal que poren; que es caporals republicans o son veis xarucs, cendra que ja ha fet es lleixiu i que ja no van d'aglans, o están desacreditadíssims devant es meteixos republicans, perque, además d'esser de talla baixíssima, com a d'homonets de colzada, desde es punt de vista polític, encara son més poca cosa desde es punt de vista moral; i que ses persones que hi haja entre es republicans que son honrades i de probidat regonogada i de talent polític, están arreconades dins ca-seua, desenganades o impotents per porer fer res pus que maleir sa mesquina i carronyeria des seus correlligionaris, que fan impossible es triumf de sa República dins Espanya, com se va veure l'any 1873. I hi ha que dir que es republicans de llavò, comparats amb casi tots es d'ara, eren sants, eren héroes. Es llivell intel·lectual i moral es devallat una cosa feresta, encara que hi ha excepcions honrosíssimes, com se suposa.

Aqueixa gran recalada des republicans es desde que hi va haver ses derrerres eleccions legislatives. De llavò ençà en totes ses eleccions que hi ha hagudes, han anat pèrdent; de cada vegada han tret manco candidats triufants, i es fort que tenien a Valencia i a Barcelona, per ses seues divisions s'es desfet casi de tot. Hi va haver certs moments que En Lerroux semblava un perill per sa

Manarquia; pero avui tal perill ha desaparegut. En Lerroux avui es casi milionari, ets elements revolucionaris estan desenganats d'ell, i passa com un venut a sa Monarquia. Tothom ho veu que negu está més poc per moure revolució que En Lerroux, perque té molt que perdre.

De manera que es republicans espanyols avui no son ja ni d'un bon troç cap perill per sa Monarquia. I tant es així sa situació des republicans espanyols, que tots es republicans que tenen gens de seny i res que perdre, convençuts de que no hi ha que pensar-hi de porer arribar mai dins Espanya a una República decent i viable, han iniciat un moviment cap a la Monarquia, i que es caporal d'aqueix moviment es un des primers caporals republicans, En Melquiades Alvarez, que a l'hora d'ara ja seria Ministre del Rei, si hagués trobada cap avinentesa d'esser-ho, i no es que se sia perdut per ell si no n'ha trobada cap de vinentesa així.—De manera que es republicans d'Espanya estan al baix de tot; desde que son an el mon no hi havien estat tant mai.

En quant an es socialistes i anarquistes, li he di an aquell senyor que son pocs encara, i mal organitzats i pitjor dirigits. Ademés, com son una gent tan repropia i mal d'anar entorn, desconfiats i malpensats com ells meteixos, ingovernables i indirigibles, resulta que no constitueixen una força positiva per obrar cap moviment determinat i constructiu; que no son més que forces disolvents, ineptes i incapaces de tota acció positiva.

Aquell bon senyor, com m'ha hagut sentit, ha manifestat que s'alegrava molt de que sa cosa política d'Espanya no fos així com la hi havien pintada, sino així com jo li acabava de dir.

Jo després li he fet notar que sa Masoneria, anc que sia més dolenta que lo que tiren, en que sia cremadora, per més poder que tenga, no'n té tant tampoc que faça per tot lo que li passa p'és cap. En dicta moltes de sentencies, que llavò no les pot executar. Quantes de vegades no ha provat de fer matar el Rei o En Maura, i no ha conseguit? No va decretar també que no fusellarien En Ferrer i Guardia? I a pesar de tota sa Masoneria i de tot es seu poder, an En Ferrer i Guardia el fusellaren p'és crims que havia comesos i fets cometre pro movent i dirigit sa *Setmana Tràgica*. No es dupió que sa Masoneria té molt de poder; pero está molt lluny de executar ni la mitat de ses sentencies de mort que dicta: se queden just dictades, no s'arriben a executar. I es que part-demunt sa Masoneria hi ha Deu; i Deu p'és fins inescrutables de sa seua Providencia infinita li deixa fer moltes de coses a sa Masoneria, com an el dimoni, pero no les hi deixa fer totes ni d'un bon troç.

I sobre tot, es poder de sa Masoneria está més que en cap altra cosa, en sa desorientació i sa bajaneria de moltíssims de catòlics que s'afonen dins un pessimisme carronya i suicida, donant-se per perduts, creient se que no hi ha res que fer perque sa Masoneria tot ho comanda i tammeteix just se fa lo que ella vol; i aqueix tals se queden sense fer res, no sortint mai des paper de Jeremies xoces. Uns catòlics així li convenen a caramull a sa Masoneria; amb catòlics així, ella se fa bona, cuida esquarterar de greix. Poca terra a s'esquadella li posen aqueixs biduins jèlteres.

Es dia que es catòlics vulguen de bon de veres, es dia que es catòlics se posin demunt es retalons i no menin por a meco ni reculin per negu que los faça es perque, i se facen valer es seus drets, jugant-hi es tot pe's tot, que es així com s'han guanyades sempre ses batalles, així com han triamfat i se son sostengudes totes ses

causes,—aquell dia se será acabat es poder de sa Masoneria dins ses nacions catòliques.

A la fi mos som separats amb aquell bon senyor. M'hi som oferit en tot i per tot, i ell a mi. I ell ha pres per son vent, i jo lo que he fet es estat aficar-me dins una *trattoria*, aont a bones aigos m'han donat un dinar de primera, que, amb sa rusca que duia, m'és caigut de lo millor, gracies a Deu.

Cap a Civitavecchia.—Les Ores relligioses a Italia i sa guerra de la Tripolitania.

Com he hagut dinat, he enlestides un enflai de feines que duia enrera, i a les sis som estat a s'estació per espitar-me a Civitavecchia i a Civitavecchia embarcar-me cap a Sardenya, i arribar demà a la ciutat d'Alguer per estudiar-hi es català que s'hi parla.

Es pujat an es meu departament un frare franciscà de mitjana edat. Jo era tot sol, passaven diferents viatgers; i, com mos veien, ja no provaven de muntar, i noltros dos ben contents! Sobre tot, ell no hi es pujat negu pus, gracies a Deu.

Es partit es tren, som passats per davant sa magnífica i renovellada basilica de St. Pau in *via Ostiense*, i al punt hem tenguda allà lluny a s'entrelluu s'incomparable cúpula Vaticana, i bona nit, Roma! Si, ja reveure! jamb Deu-siau, Ciutat Eternal! Que no sia sa darrera vegada que te visiti! Amén!

Al punt hem trempada conversa amb aquell venerable frare franciscà. M'ha dit que era de Savoia, i que se'n anava a sa seua terra per reforçar d'una malaltia de que s'acaba de curar i que l'aplegà a la Tripolitania, aont va anar voluntariament per exercir es Ministeri Sacerdotal dins s'exèrcit italià que batalla allà per apoderar se d'aquell país ingrati.

M'ha dit que quant esclatà aqueixa guerra, es Govern Italià feu una crida an es Clero per omplir es buits que hi havia an es servici espiritual des soldats; i que a les-hores ses Ordes Relligioses, plenes de zel de Deu i de patriotisme, respongueren an aquella crida i oferiren tots es Relligiosos que s'exèrcit necessitat, i cada Relligió s'encarregà d'un o dos Regiments. Aquest frare fou des que l'Orde Franciscana envià a la Tripolitania per aquesta cosa; i m'ha contat que tenien uns majors molt bons i molt valents, i que li tenien a ell unes consideracions fora mida, i lo meteix es soldats, pero sobre tot es General. Ha dit que aqueix General es una verdadera notabilitat p'és seu talent estratègic, que no's retgira per res, i es el diantre per sempre sobre avançar, estalviant meravellosament sa vida des soldats: això es, guanya sempre i no pert casi res mai. Prestant es seus Servicis Ministerials an aqueixs soldadets, aplegà aqueix sant relligios unes febres malignes; i a les-hores el feren anar a l'hospital, i després l'embarcaren cap a Italia, per que s'en anàs a prendre ets aires de sa seua terra.

M'ha contat aqueix fraret que es biduins de la Tripolitania, es pobladors d'aquell país, son tan cruels i tan cruels, que an ets italians que agafen, els-e fan troços en viu d'en viu, els obrin es pits i es ventre i els ho cremen; per això ets italians no les donen corter: en aglapi-ne cap, el passen per les armes.

Una cosa m'ha dita que es diaris italians pareix que no hu publiquen ni en parlen: que ets italians troben mesclats amb sos biduins que an presoners, soldats i oficials francesos, inglesos, alemanys, austriacs. ¿Ah idò? No m'estranja.

Es una cosa rara an es parèixer que n'hi trobin d'alemanys, subsistint

la Triple Aliansa (Italia, Alemania, Austria). Pero és es cas que ets italians no tenen gens la pia an ets alemanys. Jo ho he pogut tocar amb ses mans, com ja ho vaig notar l'any 1907, conversant amb diferents persones a diferents ciutats d'Italia. Es Govern Italià, s'Estat Italià será tan aliat com vulgueu d'Alemania; pero lo que es la gent italiana no ho es gens gens d'ets alemanys; no'n poren sentir parlar, com també la duen ferm d'Austria i d'ets austriacs, a pesar de la Triple Aliansa. Això d'ets austriacs se comprén. Lo que vé més de nou es que la duguen tant d'ets alemanys.

Som quedats de lo més amics amb aquell venerable franciscà, i hem conversat fins que som arribats a Civitavecchia, que jo, prenguent comiat d'ell, devall del tren, prene allà meteix una carretel·la, que amb quatre llongos m'ha tengut ja an es Moll, i me'n entr dins es vapor, que está ja a punt d'envelar-li cap a Sardenya.

Cap a Sardenya.—Conversant amb sards.

Me'n entr dins es vapor, que és més gros que jo no esperava, i está ben encitronada sa cambra de 1.ª Partim a posta de sol, entre ses dues clarors, i mos n'anam ben acanalats cap a ponent. Al punt criden a sopar, i me trob a sa taula quatre o cinc senyors de Sardenya, que's veu que son molt bona gent. Aviat me demanen d'ont som, los ho dic, i també els-e dic per que vaig a sa seua illa, per estudiar-hi es català que's parla a Alguer. Los vé de nou que sa llengo d'Alguer sia català i que jo venga de tant lluny per estudiar tal llengo, que ells no creien que hagués de tenir tanta de mereixera que haguessen de venir de Espanya per estudiar-la. Com jo els he explicat que es català es una de tantes evolucions des llatí, com ho son també es dialectes que's parlen a Sardenya, tan diferents de l'italià literari, pero interessantíssims desde es punt de vista científic, els és vengut molt de nou, i n'estaven admiradíssims de que aqueix llenguatge tan especial que ells tenen a Sardenya, sien brosta des llatí, com ho és es català, s'italià, es francès es castellà, es portugués.

Amb això m'ha començat a venir xubec, i he deixats en banda aqueixs senyors i me'n som anat a donar part a la nit. Per lo meteix, fins demà dematí, si Deu ho vol i Maria.

Dia 23 de juliol.

«Golfo d'Aranci» (Golf de taronges).—Travessant Sardenya.

Me desxondesc devers les quatre; puig dalt cuberta i ja teniem ses costes de Sardenya davant. No mos ne som temuts, i ja som estats dins es Moll. M'és vengut molt de nou no trobar allà cap vila gran ni petita, just un parell de cases per s'administració des vapor que va i vé cada dia d'Italia.

An es Moll meteix hi ha hagut es tren, que me'n havia de dur a Alguer. E-hi puig, i ja som estats partits sempre cap a ponent.

S'ha de Sardenya es molt gran: tira de llarg 270 kilometres i d'ample 140. L'hem aguda de travessar tota per anar a Alguer, que está precisament a s'altra costa de s'illa, a sa costa de ponent, cap an es port de tot. ¡Vaja quina semblança més grossa que té amb Mallorca! s'aspecte des plans i de ses muntanyes, es meteixos sembrats (restoi d'ordis i blats) es meteixos arbres: uiastrés, mates, estepes, argelaques, espargueres, donades, porraques amb aubons o caramutxes per dins ses garrigues i olivars i redols de figueres i altres fruitals com a Mallorca devora ses cases de fora vila.

M'ha cridat s'atenció que hi hagués ton poques figueres, i hu he demanat a alguns senyors que venien

dins es meteix departament, i m'han contestat que de figueres just en volien per sa despesa de la casa, perque ¿qué en farien de ses figues, si no les s'havien de menjar? A mi m'ha sorprès molt tal sortida; i els he dit que a Mallorca hi havia grans extensions de terra tot figuerals, i que de ses figues que no mos menjam verdes, sabem prou que n'hem de fer: n'engreixam milenars i milenars de porcs que mos valen molts de milenars de pesetes, i llavò n'assecam milenars de quintars, de figues que serveixen per vendre i per menjar entre l'any, i ben bones i ben sustancioses que son. I els he dit més, que m'admirava molt d'ells que no tenguessen amel·lerars, que es segur que n'hi poria haver a l'uf i que treurien milions i milions de lires (pessetes). No *preferiamo il bestiamo*, m'han dit ells, això es, que pre fereixen es bestiar. Ja va bé, jo he dit, es bestiar; pero sa questió es que porien tenir grans figuerals i grans amel·lerars, i hi poria haver més bestiar que no ara perque hi hauria més xorrèstic amb sa brosta d'amel·lers i figueres, que no n'hi ha ara amb aqueixs sementers tan pelats i més lliços que es call de sa má, molts d'ells.

I lo bo es estat que, en tant de treny com hem passat desde *Golfo d'Aranci* fins a Alguer, sis hores bones de tren, uns cent coranta kilometres p'és cap prim amb ses volteres que hem fetes, en-lloc he colombrada cap guarda de bestiar gros ni de llana, de serra ni cabrum. De manera que no sé si n'hi deu haver tant de *bestiamo* devers Sardenya com aqueixs bons senyors des tren volien suposar.

Amb això hem hagut de baratar de tren a Chitivani i a Sassari i prendre billet de bell nou, lo qual no deixa d'esser molestós i no diu gaire a favor de sa llestesa des directores d'aqueix ferro-carril; i a les onze i mitja som arribats en nom de Deu a Alguer.

Arribada a Alguer. En Palomba.

A s'estació hi ha hagut En Palomba amb un allotet seu que m'esperaven.—I ¿qui es ara En Palomba? pot esser que diga qualcú. En Palomba es un Mestre d'Escola molt distingit, nadiu d'Alguer i que hi posseeix una escola pública. Es seu seny i noblesa d'esperit li va fer veure de molt jovenet s'importancia de sa llengo que se parla a Alguer i que es just a Alguer que se parla entre totes ses altres ciutats i viles de Sardenya, que parlen altres llenguatges. Sa llengo d'Alguer es sa nostra llengo, sa catalana. ¿I com així allà se parla català? Senzillament perque, quant es reis nostros d'Aragò, la primera des sigle XIV s'ensenyoriren d'aqueixa illa de Sardenya, un d'ells, el rei En Pere IV, cridà catalans per poblar Alguer, que estava despoblada, oferint moltes de franquesses a tots es qui s'hi establissen. I se'n hi presentaren tants, que poblaren tot Alguer, i així va resultar una població tota de catalans, que naturalment parlaven català, i es seus fills seguiren parlant català i es seus net i re-beinets feren sempre lo meteix, i d'aqueixa manera s'es conservat a Alguer es català fins es dia d'avui, un poc tramudat a l'italiana i una mica diferent des català d'Espanya i de França, pero català ben vertader. Quant Espanya, sa primera des sigle XVIII, deixà de posseir Sardenya, minvaren tant i tant ses relacions d'Alguer amb Catalunya, que aquella gent arribaren a no sobre que fossen de missaga catalana i que parlassen català, tota vegada que ells li deien *alguerés* an es seu llenguatge, fins que devers l'any 1880 hi anà de *consul espanyol* N'Eduart Toda, aquell català tan benemèrit i tan amic meu, de qui tant he parlat dins aqueix *Dietari*, es dies que vaig esser a Londres; i amb En Toda aclariren ets algueressos que lo que parlaven ells, se parlava dins una gran extensió d'Espanya i de

